

Krejčová, Elena

Ostatní slovosledné změny

In: Krejčová, Elena. *Slovosledné změny v bulharských a srbských evangelních památkách z 12. a 13. století*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 116-119

ISBN 978-80-210-8338-7

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135842>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

6. OSTATNÍ SLOVOSLEDNÉ ZMĚNY

6.1. Změna pozice vokativních forem

Ve sledovaných evangelních textech jsme se setkali se změnou pozice substantiva, které bylo užito ve vokativu. Nemůžeme s jistotou tvrdit, jaká byla motivace těchto změn, tyto slovosledné transformace však byly pravděpodobně výsledkem individuálního rozhodnutí opisovatele. Ve zkoumaných textech se objevují jen sporadicky a nelze mluvit o nějaké intenci. Je zajímavé, že všude, kde byla ve srovnání s řeckou předlohou a staršími slovanskými přepisy provedena slovosledná změna tohoto typu, porušovala se kontaktní pozice verbálního predikátu a předmětu (ať už přímého, nebo nepřímého):

Lk 15:12

Mar., Dobřejš., Kjust., Dobrom., Ban. и рече юнѣи ею ѿтцю. ѿтче даждь ми достоиннѣж часть имѣннѣ. и раздѣли има имѣннѣ. (za NTG πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας)

Vrač. и рече меньши снѣ ѿтцю. даждь ми ѿче достоиннѣж часть имѣннѣ. и раздѣли има имѣннѣ.

Tyto změny byly spíše ojedinělé, vyskytují se vždy jen v textu jednoho evangelia, což bychom mohli považovat za důkaz tvrzení, že v těchto případech jde spíše o individuální transformace textu opisovačem, než o odraz nějaké tendence.

Lk 15:21

Mar., Dobřejš., Kjust., Dobrom., Vrač. рече же емоу снѣ ѿтче. сѣгрѣшихѣ на небо и прѣдъ товож. юже нѣсмѣ достоиннѣ нарешти сѣ снѣ твои. (za NTG πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου)

Ван. рече же кмѣ снѣ. съгрѣшихъ оце на нѣбо и прѣдъ товож. юже нѣсжмъ
достойнъ нареци сѧ снѣ твои.

V dalším uvedeném verši pozorujeme, že si substantiva **отць** a **господь** ve vokativu v Miroslovově evangeliu vyměnili svá místa (v Banickém je užito jenom substantiva **отць**). I tady není motivace provedené změny jasná, ale při porovnání sémantiky obou substantiv a jejich kompatibility s nepřímým předmětem **невоу и зєми** se zdá být logičtější slovosled původní, tj. ten odpovídající slovosledu v Mariánském a Dobřejšově evangeliu, který se shoduje i s řeckým originálem:

Mt 11:25

Mar., Dobřejš. **исповѣдаѣ ти сѧ отцьє гѣ** невоу и зєми. (za NTG ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς)

Mir. **исповѣдаю се тебѣ гѣ оце** неву и земли.

Ван. **исповѣдаѣ сѧ тебѣ ѡце** нѣси и земли.

6.2. Větosled

Ve sledovaných památkách jsme nepozorovali jen slovosledné změny komponentů jednotlivých vět, ale také změnu pozice celých vět v rámci jednoho verše nebo pozice jednoduchých vět v rámci souvětí. Tyto změny nebyly početné. Motivace provedených změn taktéž není jednoznačná. Domníváme se, že jde v těchto případech o vliv odlišné řecké předlohy.

Změnu provedenou v následujícím verši bychom mohli vysvětlit tím, že sémantika jednoduchých vět, které si vyměnily svá místa (**рыдаахъ же вси** a **и плакаахъ сѧ єѧ**), je blízká a změna jejich pozice nepřináší ani zásadnější změnu smyslu celého verše. Provedená slovosledná změna způsobila i to, že sloveso **плакаахъ** v Dobromirově evangeliu již nemá předmět; ten se připojil ke slovesu **рыдаахъ**:

Lk 8:52

Mar., Dobřejš., Kjust., Mir., Vrač., Ван. **рыдаахъ же вси. и плакаахъ сѧ єѧ.** онъ же рече не плачите сѧ єѧ. нѣсть оумръла нъ съпитъ. (za NTG ἔκλαιον δε πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν)

Dobrom. **плакаахъ же сѧ вси. и рыдаахъ єѧ.** онъ же рече не плачѣте сѧ. нѣсть оумръла нъ съпитъ.

6. Ostatní slovosledné změny

Stejně jako u substantiv ve vokativu také změny pozice jednoduchých vět v rámci jediného verše nebyly časté, byly spíše výjimkou a vyskytovaly se jen v jednom ze sledovaných textů. I v těchto případech by mohlo jít o individuální opisovačské rozhodnutí:

Mt 14:27

Mar., Dobřejš., Mir., Grig. **авне же рече имъ ꙗко гла. дръзанте азъ есмь не вонте са.** (za NTG θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι. μὴ φοβεῖσθε)

Ban. **и авик же рече имъ ꙗко. дръзанте не вонте са азъ ксьмь.**

6.3. Jiná organizace věty

V několika případech jsme se v některém ze zkoumaných textů setkali nikoliv se slovoslednou změnou určitého komponentu věty, ale se změnou prostředků a organizace věty, kdy se k přeložení určité konstrukce z řeckého originálu v jednotlivých evangelních přepisech nepoužívají stejné prostředky k vyjádření jedné a téže sémantiky. Jde spíše o záležitost opisovatelskou, nikoli o reprezentaci jisté tendence v jazyce pozdějšího období a domnívám se, že taková proměna evangelního textu byla závislá na individuálním přístupu kopisty k řeckému originálu a starším slovanským evangeliím. Změny tohoto typu rovněž nebyly časté. Např. v Ja 9:7 je předložkový výraz v řecké předloze εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ přeložen dvěma způsoby – ve většině slovanských evangelních prepisů atributivním syntagmatem **въ коупѣли силоамьсцѣ**, avšak ve Vračanském evangeliu dvěma předložkovými výrazy, kdy oba představují spojení předložky se substantivem – **въ силоамь въ кжпѣли**. V Mt. 21:25-26 se setkáváme s obdobným jevem: řecké sloveso v záporu οὐκ πιστεύσατε je přeloženo jednak výrazem **не ѡса вѣрѣи**, jednak **не вѣростаѡ**.

Ja 9:7

Mar., Dobřejš., Mir., Dobrom., Ban. **и рече емоу иди оумъи са въ коупѣли силоамьсцѣ. еже съказаатъ са посланъ. идеже и оумъи са и приде видѡ.** Vrač. **и рече емоу иди ѡмъи са въ силоамь въ кжпѣли. еже сказаетъ са посланты, и шьд омъи са и приде и видѡ.**

NTG ὑπαγε νῦναι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ

Mt 21:25-26

Mar., Dobřejš., Ban. **аште речемъ съ небесе. по чьто оубо не ѡса емоу вѣрѣи. аште ли речемъ отъ члкъ. вонмъ са народа. вси бо ꙗко ꙗрка имжтъ ноана.**

Mir. **аще речемъ съ ꙗвсе. речетъ намъ почтѡ ꙗбо не вѣростаѡ емоу. аще ли речемъ ѡт члкъ вонмъ се народа. вси бо ꙗко ꙗрка имѣхѡ ноана.**

NTG εὐάν εἴπωμεν. ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν. διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ

Název evangelia	Počet slovosledných změn způsobených ostatními faktory
Mar.	2
Dobřejš.	1
Mir.	2
Grig.	0
Kjust.	1
Dobrom.	3
Vrač.	3
Ban.	2
Celkový počet	15